

ଉଦ୍‌ବୋଧନ

● ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର

କବି ପରିଚୟ :

ସ୍ୱଭାବକବି ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେର (୧୮୬୨-୧୯୨୪) ଆଧୁନିକ ବରଗଡ଼ ଜିଲ୍ଲାର ବରପାଲିଠାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଆଧୁନିକ ଯୁଗର କବି ଓ ଲେଖକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗଙ୍ଗାଧର ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନର ଅଧିକାରୀ । ‘ତପସ୍ୱିନୀ’, ‘ପ୍ରଣୟବଲ୍ଲରୀ’, ‘କୀଚକ ବଧ’, ‘ଇନ୍ଦୁମତୀ’, ‘ଉତ୍କଳଲକ୍ଷ୍ମୀ’, ‘ଅର୍ଘ୍ୟଥାଳୀ’, ‘କୃଷକ ସଙ୍ଗୀତ’ ଇତ୍ୟାଦି ତାଙ୍କର କେତୋଟି ଅତି ଜଣାଶୁଣା ରଚନା । ‘ଉଦ୍‌ବୋଧନ’ କବିତାଟି ଗଙ୍ଗାଧରଙ୍କ ‘ଅର୍ଘ୍ୟଥାଳୀ’ ପୁସ୍ତକରୁ ସଂଗୃହୀତ ।

ତାଙ୍କ ସମୟର ଓଡ଼ିଶାର ଜନମାନସରେ କବି ଯେଉଁ ଜଡ଼ତା ଓ ଉଦ୍ୟମହୀନତା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲେ, ତାହା ତାଙ୍କୁ ମର୍ମାହତ କରିଥିଲା । ନିଜର ଭାଷା ଓ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଉନ୍ନତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କବି ଦେଇଥିବା ଆହ୍ୱାନ ଏହି କବିତାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଛି ।

ନିବ ରବିକରେ ପୁଟଇ କମଳ,
ଉତ୍‌ପୁଲ୍ଲେ ଉଠି ବିହଙ୍ଗମଦଳ ।
ଆହାର ବିହାର ପାଇଁ ତେଜି ପୁର,
ଉଡ଼ି ଯାଇଥାନ୍ତି କେତେ କେତେ ଦୂର ।
ମହୁମାଛି ମଧୁ ସଞ୍ଚୟ ଲାଳସେ,
ବହୁ ଦୂର ବନ ପର୍ବତେ ବିଳସେ ।
ବଳ ଥାଇଁ କେହି ନିଶ୍ଚୟ ମଉନ,
ଥାଇ ନ କରନ୍ତି ଜୀବନ ନିଉନ ।
ସୁସ୍ତ ସିଂହ ମୁଖେ ନ ପଶେ ଆହାର,
ଶ୍ରମେ ପିପାଳିକା ପୁରାଏ ଉଷାର ।

ମେଲିଥିଲେ ପାଟି ଶୋଇ ବୃକ୍ଷ ତଳେ,
 ବୃକ୍ଷତ୍ୟୁତ ଫଳ ନ ପଡ଼େ କବଳେ ।
 ଗଜ ସିଂହ ବ୍ୟାଘ୍ର ଦେହେ ଅଛି ବଳ,
 ତାଙ୍କୁ ବାନ୍ଧେ ନର ପ୍ରକାଶି କୌଶଳ ।
 କୌଶଳଜନକ ଜ୍ଞାନ ଅଟେ ସିନା,
 ଜନନି ନ ପାରେ ଜ୍ଞାନ ଭାଷା ବିନା ।
 ଭାଷା ଯୋଗୁଁ ସିନା ଦମି ଜୀବଗଣ,
 ମାନବ କରଇ ବିଶ୍ୱେ ରାଜପଣ ।
 ଯା ଭାଷା ଦୁର୍ବଳା ସେ ନିଶ୍ଚେ ଅଧମ,
 କାହିଁ ହେବ ଆନେ ପ୍ରତିଯୋଗେ କ୍ଷମ ?
 ଉଚ୍ଚଭାଷା ଲୋକେ ତାକୁ ନୀଚ ଗଣି,
 ଉଚ୍ଚ ସମାଜରେ ହୁଅନ୍ତି ଅଗ୍ରଣୀ ।
 ଯେ ନର ନ ବୁଝେ ମାନ ଅପମାନ,
 ନୁହଇ କି ସେହୁ ପଶୁର ସମାନ ?
 ଯା ଭାଷା ଦୁର୍ବଳା କାହିଁ ତା'ର ଜ୍ଞାନ ?
 କାହିଁ ତା'ର ରାଜଦୁଆରେ ସମ୍ମାନ ?
 ଉଚ୍ଚ ହେବା ପାଇଁ କର ଯେବେ ଆଶା,
 ଉଚ୍ଚ କର ଆଗେ ନିଜ ମାତୃଭାଷା ।
 ନାହିଁ ଯେବେ ହୃଦେ ଉଚ୍ଚ ଅଭିଳାଷ,
 କର ଆମୋଦର ପଲକେ ବିଳାସ ।
 ପ୍ରତିବେଶୀଙ୍କର ଚରଣ ପ୍ରହାର-
 ଚିହ୍ନଶ୍ରେଣୀ କର ବକ୍ଷଦେଶେ ହାର ।
 ଉଚ୍ଚ ପଦ ପାଇଁ ଡାକିଲେ ରାଜନ,
 କେତେ ଜଣ ଅଛନ୍ତି ତହିଁକି ଭାଜନ ?
 ପ୍ରତିବେଶୀଙ୍କର ସହିତ ତୁଳନା,
 କରି କର ନିଜ ମଧ୍ୟରେ କଳନା ।

ତହିଁରୁ ବୁଝିବ ନିଜେ କେଡ଼େ ଦାନ,
 କରିଅଛ ପୁଣି ମାତୃଭାଷା ହାନ ।
 ମାତୃଭାଷା ଯୋଥୁ ଛୁଇଁବାକୁ କରେ,
 ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଜାତି ଲଜାବୋଧ କରେ ?
 ଉଠ ଭାଇ, ଉଠ ନବୀନ ଆଲୋକେ,
 ଶୋଇଥିଲେ ଚାହିଁ ହସୁଥିବେ ଲୋକେ ।
 ଶୁଭ କର୍ମପଥେ ହୁଅ ଅଗ୍ରସର,
 ଚକ୍ଷୁ ମଳିବାକୁ ନାହିଁ ଅବସର ।
 ମାତୃଭୂମି ମାତୃଭାଷାର ବଦନ,
 ଦୀପ୍ତ କର ଦେଇ ଧନ ଧାନ ମନ ।
 ଶୁଭ ପଥେ ବିଭୁ କରିବେ ମଙ୍ଗଳ,
 ଶୁଭ କର୍ମେ ହେବ ଜୀବନ ସଫଳ ।

ସୂଚନା :

- ଉଦ୍‌ବୋଧନ - ବର୍ତ୍ତମାନର ଦୂରବସ୍ଥାକୁ ଦେଖି ତହିଁରେ ଉନ୍ନତି ଆଣିବା ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚେତନା ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଏବଂ ଜାଗରଣ ଆଣିବା ନିମନ୍ତେ ଦିଆଯାଉଥିବା ପରାମର୍ଶ ।
 ରବି କରେ - ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ କିରଣରେ
 ଉତ୍ପୁଲ୍ଲେ - ଆନନ୍ଦରେ
 ବିହଙ୍ଗମ - ପକ୍ଷୀ (ଏମାନେ ବିହାୟସ ଅର୍ଥାତ୍ ଆକାଶରେ ଗମନ କରିପାରୁଥିବା ହେତୁ ଏମାନଙ୍କୁ ବିହଙ୍ଗମ କୁହାଯାଏ ।)
 ବିଳସେ - ବିହାର କରେ, ବୁଲେ ।
 ପିପାଲିକା - ପିମ୍ପୁଡ଼ି
 କବଳେ - ପାଟିରେ, ମୁଖଗହ୍ୱରରେ
 ଦମି - ଦମନ କରି
 ରାଜଦୁଆର - ରାଜାଙ୍କ ଦରବାର, ସରକାରୀ ଦପ୍ତର
 ଆମୋଦ - କ୍ରୀଡ଼ାକୌତୁକ, ମଜା, ଆନନ୍ଦ
 ପ୍ରତିବେଶୀ - ପଡ଼ୋଶୀ

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୧. 'ଉଦ୍‌ବୋଧନ' କବିତାଟି କେଉଁମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଲେଖାଯାଇଛି ?
୨. ସକାଳ ହେଲେ ପକ୍ଷୀମାନେ ବସାରୁ ବାହାରି ଦୂରକୁ ଉଡ଼ିଯାଆନ୍ତି କାହିଁକି ?
୩. 'ଉଦ୍‌ବୋଧନ' କବିତାରେ ମହୁମାଛି ବିଷୟରେ କବି ଲେଖିଛନ୍ତି କାହିଁକି ?
୪. ପିମ୍ପୁଡ଼ିଠାରୁ ଆମର କ'ଣ ଶିଖିବାର ଅଛି ?
୫. ଶୋଇ ରହିଥିବା ସିଂହ କି ପ୍ରକାର ଅସୁବିଧା ଭୋଗେ ?
୬. ପକ୍ଷୀ, ମହୁମାଛି, ପିମ୍ପୁଡ଼ି ଓ ସିଂହ ବିଷୟରେ କହିବା ମୂଳରେ କବିଙ୍କର କି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରହିଛି ?
୭. ନିଜଠାରୁ ଅଧିକ ବଳଶାଳୀ ଜନ୍ତୁମାନଙ୍କୁ ମଣିଷ ଆୟତ୍ତ କରିପାରିଛି କିପରି ?
୮. ମଣିଷର ଉନ୍ନତି ସହିତ ଭାଷାର କି ସଂପର୍କ ରହିଛି ?
୯. ଭାଷାର ଉନ୍ନତି ନ ହେଲେ ଆମର କି କି ଅସୁବିଧା ହେବ ?
୧୦. କବିଙ୍କ ବିଚାରରେ ଅଧମ କିଏ ?
୧୧. ମାନ ଓ ଅପମାନ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବୁଝୁ ନ ଥିବା ଲୋକ ପଶୁସହିତ ସମାନ ବୋଲି କବି କାହିଁକି ଭାବିଛନ୍ତି ?
୧୨. ଜାତିର ଉନ୍ନତି ହାସଲ କରିବା ନିମନ୍ତେ କବି କି କି ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି ?
୧୩. ହୃଦୟରେ ଭଜ ଅଭିଳାଷ ପୋଷଣ କରିବା କାହିଁକି ଦରକାର ?
୧୪. କେଉଁ କେଉଁ ଭାଷାଭାଷୀ ଲୋକେ ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତିବେଶୀ ?
୧୫. ପ୍ରତିବେଶୀଙ୍କ ସହିତ ନିଜକୁ ତୁଳନା କରିବା ପାଇଁ କବି କାହିଁକି କହିଛନ୍ତି ?
୧୬. 'ମାତୃଭାଷା ପୋଥି ଛୁଇଁବାକୁ କରେ, ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଜାତି ଲଜ୍ଜାବୋଧ କରେ ?' - କେଉଁମାନଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ଏହା କୁହାଯାଇଛି ?
୧୭. କବି ଏପରି କହିବାର କାରଣ କ'ଣ ?

ସପ୍ତସଙ୍ଗ ସରଳାର୍ଥ ଲେଖ :

୧୮. ସୁପ୍ତ ସିଂହ ମୁଖେ ନ ପଶେ ଆହାର,
ଶ୍ରମେ ପିପାଳିକା ପୂରାଏ ଭଣ୍ଡାର ।
୧୯. ଭଜ ହେବା ପାଇଁ କର ଯେବେ ଆଶା,
ଭଜ କର ଆଗେ ନିଜ ମାତୃଭାଷା ।
୨୦. ପ୍ରତିବେଶୀଙ୍କର ସହିତ ତୁଳନା,
କରି କର ନିଜ ମଧ୍ୟରେ କଳନା ।

୨୧. ଶୁଭ କର୍ମପଥେ ହୁଅ ଅଗ୍ରସର
ଚକ୍ଷୁ ମଳିବାକୁ ନାହିଁ ଅବସର ।

ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୨୨. ଜୀବନକୁ ସଫଳ କରିବାପାଇଁ କବି ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଦେଇଥିବା ପରାମର୍ଶଗୁଡ଼ିକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
୨୩. ପ୍ରଗତି ହାସଲ କରିବାପାଇଁ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ କବି ଯେଉଁ ସନ୍ଦେଶ ଓ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଛନ୍ତି ଆଲୋଚନା କର ।
୨୪. ମାତୃଭାଷାର ଉନ୍ନତି ନ ହେଲେ କି କି ଅସୁବିଧା ହେବ, ଉଦାହରଣ ସହ ବୁଝାଅ ।
୨୫. ଏହି କବିତାର ନାମ 'ଉଦ୍‌ବୋଧନ' ରଖାଯିବାର ଯଥାର୍ଥତା ଆଲୋଚନା କର ।
୨୬. ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟ ପଢ଼ିବା, ବୁଝିବା ଓ ଉତ୍ତର ଲେଖିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଜ୍ଞାନ ତୁମକୁ କିପରି ସାହାଯ୍ୟ କରୁଛି ଲେଖ ।
୨୭. ତୁମର କେଉଁ କେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ମାତୃଭାଷାର ଉନ୍ନତି ଦିଗରେ ସହାୟକ ହେବ ସେ ସଂପର୍କରେ ସହଯୋଗୀମାନଙ୍କ ସହ ଆଲୋଚନା କରି ଓ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ନେଇ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟଯୋଜନା ଫର୍ଦ୍ଦ ପ୍ରସ୍ତୁତ କର ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୨୮. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଗଦ୍ୟରୂପ ଲେଖ ।
ମଉନ, ନିଉନ, ଦମି, ଦୁଆର, ଜନମି
୨୯. ଶ୍ରୁତିମଧୁରତା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ପଦ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେଲେ କିପରି ଲେଖିବା ?
ପ୍ରକାଶ, କୌଶଳ, ଦୁର୍ବଳ, ମୂର୍ଚ୍ଛନା, ଶୈଶବ, ପର୍ବତ
୩୦. ବୃକ୍ଷରୁ ଯାହା ଖସି ପଡ଼ିଥାଏ ତାକୁ କୁହାଯାଏ 'ବୃକ୍ଷଚ୍ୟୁତ' । ସେହିପରି ଶେଷରେ 'ଚ୍ୟୁତ' ଥିବା ଆଉ ଚାରୋଟି ଶବ୍ଦ ଲେଖ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକକୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟ ଗଠନ କର ।
୩୧. ତଳେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧାଡ଼ିରେ ଚାରୋଟି ଲେଖାଏଁ ଶବ୍ଦ ଲେଖାଯାଇଛି । ପ୍ରତି ଧାଡ଼ିରେ ଥିବା ଭିନ୍ନ ଜାତୀୟ ଶବ୍ଦଟିକୁ ଚିହ୍ନଟ କରି ଲେଖ ।
(କ) ଭଜନ, ଭୋଜନ, ପୂଜନ, ରାଜନ
(ଖ) ଟାଣପଣ, ରାଜପଣ, ଷୋଳପଣ, ବଡ଼ପଣ
(ଗ) ହିନ୍ଦୀଭାଷା, ଉତ୍ତରଭାଷା, ସଞ୍ଜଭାଷା, ମିଷ୍ଟଭାଷା
୩୨. ବନ୍ଧନୀ ମଧ୍ୟରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ବାଛି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।
(କ) _____ ସିଂହ ମୁଖେ ନ ପଶେ _____
ଶ୍ରମେ ପିପାଳିକା _____ ଭଣ୍ଡାର
(କ୍ଷିପ୍ତ, ସୁପ୍ତ, ଦୃପ୍ତ, ଫେରାଏ, ଘୁରାଏ, ପୁରାଏ, ଆହାର, ବିହାର, ତାହାର)

(ଖ) ଯା ଭାଷା _____ ସେ _____ ଅଧ୍ୟାୟ,
କାହିଁ ହେବ _____ ପ୍ରତିଯୋଗେ _____ ?

(ସବଳା, ନିଶ୍ଚଳା, ଦୁର୍ବଳା, ପରା, ନିଶ୍ଚେ, ସତେ, ଆନେ, ମନେ, ଦିନେ, କ୍ଷମ, ସମ, ବାମ)

୩୩. 'କାହିଁ ତା'ର ରାଜଦୁଆରେ ସମ୍ମାନ ?' - ଏଠାରେ 'ରାଜଦୁଆର' ଶବ୍ଦର ଠିକ୍ ଉତ୍ତରକୁ ପ୍ରଦତ୍ତ ଉତ୍ତରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବାଛି ।

- (କ) ରାଜା ରହୁଥିବା ଘରର ଦ୍ଵାର
- (ଖ) ଯେଉଁ ଦ୍ଵାରବାଟେ ରାଜା ଯିବାଆସିବା କରନ୍ତି
- (ଗ) ରାଜା ବସାଉଥିବା ଦରବାର
- (ଘ) ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ରାଜା ଦେଖାଦେବା ସ୍ଥାନ

୩୪. 'ମାତୃଭାଷା ପୋଥି ଛୁଇଁବାକୁ କରେ,
ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଜାତି ଲଜ୍ଜାବୋଧ କରେ ?'

- ଏହା କହିବା ମୂଳରେ କବିଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟଟି କ'ଣ ? ପ୍ରଦତ୍ତ ଉତ୍ତରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରୁ ଠିକ୍ ଉତ୍ତରଟି ବାଛି ।

- (କ) ପ୍ରଶଂସା କରିବା
- (ଖ) ନିନ୍ଦା କରିବା
- (ଗ) ପରିହାସ କରିବା
- (ଘ) ଖୋସାମତ କରିବା

୩୫. 'ଆହାରବିହାର', 'ମାନଅପମାନ' ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଯୁଗ୍ମଶବ୍ଦ । ତୁମେ ଆଉ ପାଞ୍ଚୋଟି ଯୁଗ୍ମଶବ୍ଦ ଲେଖ ।

ତୁମପାଇଁ କାମ :

୩୬. ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେରଙ୍କ ଜୀବନୀ ସଂଗ୍ରହ କରି ପଢ଼ ।

୩୭. ମାତୃଭାଷାର ଗୁରୁତ୍ଵ ସଂପର୍କରେ ବିଭିନ୍ନ କବି ଲେଖିଥିବା କବିତା ପଢ଼ି ତହିଁରୁ ଉତ୍ତ୍ରେୟୋଗ୍ୟ ପଦଗୁଡ଼ିକୁ ଚିପି ରଖ ।

